Arubaanse auteur richt zich op Nederlands publiek

Dennis Henriquez: "Ik beschouw me als een verteller"

IN TRADITIONELE KERSTVERHALEN wil het nog wel eens gebeuren dat een verdwaalde zoon onder klokgebeier terug in het vaderhuis met open armen ontvangen wordt.

Zo' verhaal is er voorlopig niet te schrijven over de van Aruba afkomstige en in Nederland wonende auteur Denis Henriquez, die begin 1992 zijn romandebuut 'Zuidstraat' bij de Amsterdamse Bezige Bij publiceerde. Op Aruba zelt waren de reacties miniem, maar in Nederland sloeg de roman aan en van de oplage van 2500 exemplaren zijn er inmiddels ruim zestienhonderd verkocht. Ook de Nederlandse kritiek had er over het algemeen vrij wat redelijk positieve aandacht voor. Tussen maart en augustus werd het romandebuut in niet minder dan zeventien kranten en bladen gerecenseerd, zowel in diverse grote landelijke als in een aantal regionale bladen.

» door Wim Rutgers »

Zo lijkt Denis Henriquez in Nederland de aandacht te krijgen die hem op zijn geboorte-eiland altijd onthouden werd. Toneelstukken als 'Mañan Dalia lo ta mi Dalia' en 'Fenchi a gana e premio mayó' werden opgevoerd en gunstig gerecenseerd, en nauwelijks verkocht of gelezen. Op de televisiefilm 'Dera Gai' reageerden enkelingen verontwaardigd afwijzend, de massa zweeg. Onverschilligheid en gebrek aan respons van het Arubaanse publiek waren Henriquez' deel. Hij keert zich nu af van het Papiamentu en de Arubaanse lezer en wendt zich voortaan in het Nederlands tot de Nederlandse lezer, die wel reageert.

Een gesprek over schrijven en literatuur, in een winderig en koud Rotterdam, waar Henriquez sinds einde jaren zeventig leraar natuurkunde op een gymnasium is. Een interview als een verteld verhaal, dat rondcirkelt, uitweidt en weer bij zijn uitgangspunten terechtkomt. Zoals zovele door de orale vertelkunst beïnvloede Caraïbische auteurs, zoals de verhalen in Denis Henriquez' roman.

Hoe is het schrijven begonnen?

"Hoewel ik tijdens mijn middelbare schooltijd wel een poos redactielid van de schoolkrant geweest ben, kan ik me niet herinneren, dat ik daarin ook publiceerde. Ik was meer op de tennisbaan, ik hield me liever bezig met sport en meisjes dan met schrijven en redactievergaderingen. Ik schreef wel veel dagboeken, maar dat soort zaken was natuurlijk niet publicabel."

Daar moet de invloed op een zich later ontwikkeld schrijverschap dus niet gezocht worden. Waar dan wel?

"Mijn oom Djo Wijk (Uncle Djo, Djowiwi in 'Zuidstraat') was een echte sterke-verhalenverteller. Hij dikte de gebeurtenissen aan en vertelde zo komisch dat kinderen uit de hele buurt naar hem kwamen luisteren. Hij woonde in een klein houten huisje naast ons. Toen ik de afgelopen grote vakantie op Aruba was, heb ik nog meer over hem gehoord. Hij was een gezien persoon in de gemeenschap. Veel mensen kenden hem goed, ze wisten me nog weer nieuwe verhalen die mijn oom vertelde te herinneren. Je kunt niet van zijn directe invloed op mijn schrijven spreken. Het was meer de fascinatie van zijn levensstijl, een zekere ruigheid, het plezier van het vertellen en naar hem luisteren. Die verhalen gaf je dan weer door."

"In mijn familie kwamen trouwens veel vertellers voor. Van echte invloed is mijn tante geweest, die ook veel vertelde. Verhalen die ik van haar gehoord heb, zijn in mijn toneelstukken en in 'Zuidstraat' verwerkt. In mijn jeugd was het vertellen nog algemeen in Oranjestad. Als je 's avonds buiten zat, kwamen kennissen langs en gingen bij je zitten. En dan werd er verteld. Dat was het tijdverdrijf toen er nog geen televisie was. Al die vertelde verhalen hebben mijn fantasie geprikkeld, het was niet zo dat ze van directe invloed op mijn schrijven zijn. Ik beschouw me zelf ook als een verteller."

ORALE

De Nederlandse kritiek pakte dat orale element goed op en schreef over 'de zwierige stijl', die volgens sommigen van hen typerend zou zijn voor 'romans uit de West' en het 'opentrekken van alle laden van de metaforenkast'. Frans de Rover ging zich in Vrij Nederland te buiten aan zinnen als 'de schrijver presenteert een kleurrijk beeld van het wervelende leven op het subtropische Aruba... Nederland op zijn Zuidamerikaans... een zomers boek... kleurrijk en stylisch...' Nagenoeg iedere criticus viel echter over de compositie van de 'Zuidstraat', dat eerder uit negen los van elkaar staande verhalen zou bestaan dan een echte romanstructuur zou bezitten, zoals de aanduiding op het kaft dat wel degelijk suggereerde. Jos de Roo vergeleek het werk met de Caribische auteur V.S. Naipaul: 'Miguel street' (1959), al viel die vergelijking in het nadeel van jouw werk uit.

"De aanduiding 'roman' werd door de uitgever voorgesteld en ik heb daarin toegestemd. Het boek is gegroeid vanuit schetsen en de beschrijving van situaties. Die waren in die vorm niet geschikt voor publicatie, maar ze vormden belangrijk materiaal. Ik kan de reactie van de critici begrijpen, want ik beschouwde het boek ook meer als een bundeling van verhalen. Maar er is wel degelijk coherentie. Elk hoofdstuk heeft een thematische kern, waarbij een of enkele personages centraal staan. De andere personen die in zo'n hoofdstuk worden genoemd en op dat moment niet meer dan een bijrolletje spelen, komen later als centrale figuren terug. Ze worden in een volgend of nog later hoofdstuk wel degelijk verder uitgewerkt, ontwikkeld en afgerond. Eigenlijk is 'Zuidstraat' één groot verhaal over die straat van mijn jeugd."

Jos de Roo vond dat de samenhang in de verhalen zelf ontbrak en schreef over 'compositorisch onvermogen'.

"Er zijn maar twee elementen in het verhaal waarover niet werd uitgeweid en dat zijn Scaramouche en het huis van de zeven zusters. Alle andere personen zijn wel degelijk uitgewerkt. Steeds is er een rode verbindende draad. Misschien is daar dan toch van invloed van mijn vertellende familie sprake. In een verhaal wordt er van alles bij gehaald, het verhaal cirkelt als het ware rond, maar komt steeds weer bij uitgangspunten en het centrale thema terecht."

AUTOBIOGRAFISCH

Er waren nogal wat critici die 'Zuidstraat' als biografisch bestempelden.

"Ik heb eens een uitvoerige auto-biografie voor mezelf geschreven, niet om die te publiceren, maar ze werd belangrijk als basis voor mijn schrijven. Elementen die ik daarin beschreef, kon ik later gebruiken. In zekere zin ben ik zelf Scaramouche, want die ging natuurkunde studeren. Maar ik ben natuurlijk zo'n beetje iedereen. Je kunt niet van een afzonderlijke figuur zeggen dat hij auto-biografisch is. Alles wat je vroeger gehoord hebt, wat je beleefd hebt, je herinneringen — je verwerkt het en je smeert het over de personages uit. Er zit een stukje van mij in Binchi, in Alejandro, in Scaramouche... in allerlei figuren zit natuurlijk iets van de schrijver, maar nooit exact. Ik ga van een auto-biografisch moment uit als startpunt, daarna laat ik de uitwerking aan mijn fantasie over."

Critici schreven over je debuut. 'Zuidstraat' is je Nederlandse romandebuut. Maar je had natuurlijk al veel eerder gepubliceerd.

"Toen ik nog leraar natuurkunde op het Colegio Arubano was, schreef ik cabaretteksten voor de Vereniging van Leerkrachten op Aruba (het latere Simar). Met Nieuwjaar speelden wij 'Bon Aña', een half jaar later 'Aruba'. Ik schreef teksten en liederen, met een politiek-kritische inhoud uit onvrede met de toenmalige situatie. Maar op [illegible] meer met een dergelijk lichtspottende liedjes tevreden en wil je wat anders. Cabaret was een stimulans en een begin. Daarna kreeg ik de behoefte aan wat stevigers, iets wat substantiëler was. En dat wás er op een gegeven moment, woorden en zinnen rolden als vanzelf op papier. Schrijven ging me goed af."

Zo ontstond 'Mañan Dalia lo ta mi Dalia', waarover E. Boerstra in de Beurs van 1 november 1978 een lovende recensie schreef: IJzersterke tekst, schitterende regie, indrukwekkend spel en dat alles van eigen Arubaanse bodem. Overigens begon Boerstra's recensie met een uitvoerige aanklacht tegen het gebrek aan belangstelling van de toenmalige Arubaanse cultuurbonzen.

"Dalia heb ik afgemaakt toen ik al in Nederland woonde en werkte. Burny Every regisseerde het stuk en speelde het samen met Maureen Berkel. Het was een zwaar, maar heel Caraïbisch stuk. Twee personen zitten letterlijk in de rotzooi onder een oude boom. Ze vertegenwoordigen twee levenshoudingen: de één wil zijn omgeving leefbaar maken, hij staat met beide benen op de grond; de ander denkt alleen maar aan vluchten, maakte geheel los van zijn omgeving en fantaseert zich een eigen realiteit waarin hij gaat geloven. De in de irrationaliteit verkerende vermoordt ten slotte degene die zich een eigen werkgelegenheid wilde scheppen. Zoiets is natuurlijk een heel symbolisch stuk. Het was zo nieuw dat het moeilijk was voor het publiek; het werkte vervreemdend."

Begin 1981 speelde opnieuw onder regie van Burny Every de toneelcombinatie Grupo Teatral Arubano, Bon Hari en Teatro Experimental Arubano het blijspel 'Fenchi a gana e premio mayó'.

"Van geen van beide stukken heb ik de opvoering zelf gezien; ik woonde in Nederland. Ik schreef het stuk toen ik op vakantie in Spanje was. Ik deed er ongeveer één maand over om de tweede en definitieve versie af te maken. Het schrijven van 'Dalia' kostte me ook een maand, maar daarvan maakte ik wel zeven versies voor ik tevreden was. 'Fenchi' is een klucht met een dubbele bodem. Het gaat over een dag roddelen. Wat er gebeurd is, verandert in de mond van iedere volgende persoon. Op die manier verwerkte ik kritiek op het sociale leven, op de politiek en op de dubbele moraal in de man/vrouw-verhouding. Het was een veel luchtiger stuk dan 'Dalia'."

Waarom publiceer je 'Dalia' niet, het is toch een belangrijk

"Ik heb het wel eens ter hand genomen en zou het ook wel willen. Maar misschien ben ik [illegible] te lui om dat voor [illegible] uit te voeren. Ik heb geen zin om het weer helemaal te bekijken en uit te typen. Bovendien zit je dan met die spellingproblemen."

ALICE IN WONDERLAND

toneelstukken zijn opgevoerd die nooit in druk verschenen, is het met jouw 'E soño di Alicia' niet anders gegaan: het is door Charuba uitgegeven, maar het werd tot nu toe nooit opgevoerd. 'Er werden trouwens in het eerste jaar nog geen dertig exemplaren van verkocht. Dat is ronduit een schande voor z'n goed en geestig geschreven stuk.

"In Nederland vroeg Chris Comvalius me om voor 'Groep 13' een stuk te schrijven. Dat werd opgevoerd als 'The mad T-party', de scène van de gekke hoedenmaker uit Alice in Wonderland. Ik moest het in twee weken tijds schrijven en dat was veel te vlug. Bovendien moest het in Nederlands geschreven worden. Achteraf is dat toch belangrijk geweest, want het deed me van mijn schroom om die taal te gebruiken afstappen. Ik had wel eerder in het Nederlands gepubliceerd, maar dat betrof dan artikelen. In 1979 schreef ik in de Amigoe bij voorbeeld een stuk 'Het trieste der tropen' over de Arubaanse politiek. Maar zoiets is een analytisch stuk en dat is wat anders dan toneeldialogen of verhalen."

"E soño di Alicia gaat over een jong meisje dat opgroeit tot volwassenheid. In de eerste akte verkeert ze nog in een kinderlijke fantasiewereld, waarin ze allerlei (sprookjesachtige) dieren ontmoet. Ze is op zoek naar een deur die haar naar de volwassenheid moet leiden. Die het eerste bedrijf met behulp van de gids Araña, een soort Compa Nanzi-figuur. Ze stapt door die deur. In het tweede bedrijf maakt ze in de wereld van de volwassenen kennis met de krankzinnige en wrede koningin die spelletjes speelt op een feest. De beroemde zevenslaper vertelt de waarheid omtrent dat feest, wat de koningin niet accepteert. Ze laat hem onthoofden, maar de stem praat door: de waarheid kan niet gestopt worden. Zo maakt Alicia kennis met de harde realiteit in de wereld van de volwassenen. Aan het einde ontwaakt ze."

Je verwerkt nogal wat traditionele elementen van Arubaanse volkscultuur in je werk. Zo wordt in 'Alicia' de dori opgevoerd die het bekende rijmpje 'Dori Marco, si mi muri, ken ta derami?' reciteert, zo komt een paar bekende liederen voor. Hoe sta je tegenover folklore?

"Aan folklore zonder meer heb ik geen enkele behoefte. Voor mijn toneelwerk gebruikte ik de lokale Arubaanse setting. Maar als je goed schrijft, moet je iets vertellen wat meer is dan wat je direct ziet. De achtergrond, de oppervlakte van het verhaal was wel plaatsgebonden, maar ik hoopte hieraan een algemeen thema te koppelen. Ik zal nooit de traditionele elementen uit de volkscultuur als uitsluitend folklore gebruiken."

In 1991 werd in een coproduktie van TeleAruba en NOS de film 'Dera Gai' gebracht, de eerste Arubaanse produktie in die zin dat zowel de auteur, de regisseur Burny Every als alle spelers Arubaan waren en alle opnamen op het eiland zelf tot stand kwamen. Het verhaal kwam als hoofdstuk in 'Zuidstraat' terug en geeft een schril beeld van een ander dan het toeristische Aruba.

"Op het feest van San Juan wordt volgens de volkstraditie, de kop van een haan afgeslagen. Maar ik geef zo'n oud gebruik een nieuwe betekenis in die zin dat Lionel als hanige machista gedood wordt en verliest. Ik maak van het oude 'dera gai' een nieuwe metafoor. Het concrete beeld dient om iets wat universeel te verduidelijken. Samuel Beckets 'Wachten op Godot' heeft in dit verband altijd grote indruk op me gemaakt. Twee mannen wachten bij een boom op Godot die nooit komt. Dat is concreet, maar dieper is dat wachten natuurlijk een metafoor betreffende verlossing en genade. Je moet een concreet beeld vinden en gebruiken voor een menselijk probleem dat aan dat beeld ontstijgt. Als dat niet kan, hoeft voor mij de folklore niet."

TAAL

In 1988 publiceerde je gelijk met 'Alicia' een klein dichtbundeltje 'Kas Pabow', dat een heel andere sfeer ademt. De vierde afdeling 'Poesia di inbierno' gaat over heimwee vanuit het koude Nederland. Het geboorte-eiland en jeugdherinneringen in de eerste en vijfde afdeling omsluiten compositorisch de klacht over het verblijf in Nederland en 'tristesa'.

"In 'Kas Pabow' staan gedichten waarvan ik sommige in een eerdere versie al in de tijd van de cabaretteksten geschreven had. Ik zocht er twintig uit, die ik al schavend bewerkte. De gedichten gaan over weemoed en verlangen naar Aruba, maar ook over het ouder worden. Ik schrijf nu geen gedichten meer, dat is iets van vroeger."

Met uitzondering van deze poëzie is je Papiamentstalige werk nogal hard, vergeleken met de veel 'zachtere' enigszins weemoedige sfeer in het Nederlandstalige 'Zuidstraat'. Heeft dat met het verschil tussen die twee talen en jouw houding ten aanzien van het schrijven in die twee talen te maken?

"Het verschil is er wel, maar het is: geen verschil tussen die twee talen. Het heeft met een verschil in levensfase te maken. In het cabaret en het toneel had ik een kritische houding ten opzichte van mijn eigen gemeenschap, de ergernissen betreffende de politiek kwamen aan de orde, ook in de film. Ik kritiseerde de Arubaanse maatschappij. Die behoefte heb ik nu niet meer. Die fase van het me afzetten tegen de eigen gemeenschap heb ik gehad, dat heb ik nu niet meer nodig. In 'Zuidstraat' schrijf ik niet over de maatschappij, maar over mensen hoe die omgaan met hun lot. Ik heb die mensen met liefde beschreven. Zij hebben mijn jeugd begeleid. Ik heb een hele fijne jeugd gehad. Die mensen verschaften mij inspiratie door hun onmiddellijke omgang. Ik denk met plezier aan hen terug."

"Ik heb de spanning gezocht in hoe die mensen met hun lot weten om te gaan, wat ze weten te maken van hun leven, hun beperkingen van innerlijk aard of door maatschappelijke omstandigheden. Het laatste is het geval met Susana en de Portugees Joao, omdat hun relatie op maatschappelijke conventies stukloopt. Uncle Djo wordt ongelukkig door innerlijke factoren, door zijn karakter omdat hij nergens rust kan vinden, Johannes Biermans wordt het slachtoffer van zichzelf. Hij wil opgaan in de gemeenschap, hij kan zakenman worden als iedereen, maar hij mist de kracht, glijdt uit en wordt daardoor eenzaam. Dan zijn nogal wat mislukkingen, ja. Ik heb de neiging om te denken dat het niet lukt in het leven."

"Het einde van de 'Zuidstraat' is zowel positief, de hoofdpersonages gaan een nieuw leven tegemoet, als negatief, want de weemoed om het weggaan blijft hangen. Je woont op een klein eiland en waarom moet je tienduizend kilometer verderop gaan studeren?"

AFSTAND

Jos de Roo en ik hebben in onze recensies je roman met V.S. Naipaul's 'Miguel street' vergeleken. Wat vond je daarvan?

"De situatie is anders. In 'Miguel street' wil de ik-figuur, het jongetje dat de hoofdpersoon is, alleen maar weg. Hij heeft een hekel aan zijn straat die hij als tweederangs beschouwt. Hij minacht de straat waarin hij woont. De 'Zuidstraat' heb ik daarentegen positief beschreven, het veroorzaakt pijn om daaruit weg te gaan. Naipaul zet zich af tegen zijn jeugd, die behoefte heb ik niet. Ik ben eerder geneigd om met heimwee terug te kijken naar die straat. Je moest weg om te studeren, maar ik voel geen enkel moment verbittering."

"Ook heb ik geen behoefte om het onderwijs dat we kregen te kritiseren. Dat is zo Hollands om meteen te letten op wat de Hollandse fouten deden. Ze straften wel, maar ze brachten ook discipline. Ik heb uitstekend onderwijs genoten. Ik zit niet met het kolonialisme, ik hoef niets te verwerken of van mij af te schudden. Ik zet me niet, ik kan met plezier terugkijken. Al is het met een beetje weemoed, zoals in het motto, dat ik niet vertaald heb en waaraan de kritiek voorbijging omdat ze het waarschijnlijk niet begreep."

Er wordt ten aanzien van dit soort romans over de jeugd nog wel eens gesproken over een dubbele afstand die een auteur moet overbruggen: die naar het verleden, maar ook geografisch, omdat hij heel vaak schrijft [illegible] hij de jeugd doorbracht. Schrijven zou dan vanuit een situatie van ballingschap en weemoed plaatsvinden.

"Zo'n dubbele afstand is niet erg, want zo krijgt de fantasie de vrije teugel. Belangrijker dan de afstand van leeftijd of een geografische afstand was voor mij de afstand in de taal. In een vreemde taal over je eigen jeugd schrijven — die afstand is veel belangrijker dan een geografische. Maar schrijven in het Nederlands biedt mij voordelen, ik ervaar het niet als knellend, het geeft me juist vrijheid om met mijn beelden te doen wat ik wil. Voor mij heeft het Nederlands veel voordeel boven het Papiamentu. Ik schrijf niet uit patriottische redenen, ik hoef niet te bewijzen dat iets ook in het Papiamentu kan. Ik ben geen nationalist. Als je in het Papiamentu schrijft, moet je dubbel creatief zijn, want je moet ook je eigen taal scheppen en dat is voor mij een grote handicap. Met het nonverbale en de dialogen van het toneel is dat heel wat anders dan met proza. Poëzie schept sfeer, maar proza is descriptief en dat is het probleem. Ik denk niet dat Tip Marugg en Frank Martinus Arion hun romans in het Papiamentu hadden kunnen schrijven; Boeli van Leeuwen met zijn enorm beeldend taalgebruik zeker niet."

"Geef mij maar een kant en klaar instrument, dan zorg ik wel dat de beelden erbij komen. Ik weet niet of ik de moeite zou willen nemen om het Papiamentu zo diepgaand te exploreren. Je zit een jaar achter je computer te schrijven en wie gaat het dan lezen? Bovendien speelt dan voor Aruba de spellingkwestie nog mee. Ik wil ook schrijven voor een markt en met mijn publicatie een belangstellend leespubliek bereiken. Je stopt veel energie in zo'n werk en je wilt respons en wisselwerking; die krijg je op Aruba niet. 'Ik ben niet meer van plan om toneel te schrijven dat toch niet wordt opgevoerd en waar geen publiek voor is. Ik schrijf niet meer in het Papiamentu, maar beperk me tot proza in het Nederlands nu ik een uitgever gevonden heb. In het Nederlands schrijven is voor mij een uitdaging van de kritiek. Je schrijft in een context waarin er een literaire wereld bestaat en waar de kritiek leeft. Schrijven voor niet-autochtonen, voor de lezers in Nederland, werkt bevrijdend. 'Samuel Beckett schreef in zijn moedertaal Engels en in het Frans. In die laatste taal moest hij heel bewust een stijl in een hem vreemde taal scheppen. Schrijven in het Nederlands geeft mij de literaire afstand die ik nodig heb."

Was het moeilijk om een Nederlandse uitgever voor je roman te interesseren? Heeft het je veel tijd gekost om gepubliceerd te worden?

"Het manuscript van "Zuidstraat" werd door Querido als 'niet acceptabel' geweigerd. In de Knipscheer liet aanvankelijk niets van zich horen, pas toen ik het manuscript terugvroeg, kreeg ik een aantal kritische kanttekeningen. Toen stuurde ik het manuscript naar de Bezige Bij, waar men direct positief was: ik kreeg een heel enthousiaste reactie. Er werden nagenoeg geen redactionele wijzigingen voorgesteld: alleen wat idiomatische zaken, sommige beelden werden aangescherpt en een halve pagina van het manuscript verdween. In één middag hadden we alles doorgenomen. Ik ben blij met de Bezige Bij als grote Nederlandse uitgever. Ik wil niet gestigmatiseerd worden met dat minderhedengezeik van hier in Nederland."

Een verteller uit de West is in Nederland dubbel gehandicapt: de Nederlandse lezer heeft geen boodschap aan vertellen, en er is weinig belangstelling voor literatuur uit de West. Je zit natuurlijk met de handicap van het Nederlands als kleine taal. Kijk, Engels is een wereldtaal. Als een lezer in Engeland je niet leest, is er misschien wel een lezer in India of Afrika. Wij zijn gebonden aan de Nederlander; als die ons afwijst zijn we weg."

KRITIEK

Recensies worden geschreven voor lezers, niet in de eerste plaats voor de auteurs. Wat vond je van de Nederlandse kritiek op je roman? Heb je er iets van geleerd?

"Die kritiek was redelijk evenwichtig, er was niet echt negatieve kritiek. De Volkskrant schreef onder de maat, die recensie vond ik een misplaatst beschermend en minzaam toontje hebben. Dat ergert mij, maar daarover ga ik niet zitten piekeren. Jos de Roo had in Trouw al van te voren een mening wat Caraïbische literatuur moet zijn. Het is niet een gebied waar je met liefde over schrijft. Men zoekt een negatief beeld. Je wordt pas serieus genomen als je tekorten signaleert; acceptatie wordt niet serieus genomen."

"De kritiek heeft me geattendeerd op mijn nonchalance om de aanduiding 'roman' op de omslag te accepteren. Voortaan zal ik scherper op dit soort dingen letten. Wel ben ik er gevoelig voor dat lezers me zeggen dat ze genoten hebben. Maar ik laat me niet door kritiek beïnvloeden in die zin dat ik daardoor anders zou gaan schrijven. De wisseling van perspectief die ik toepaste, werd door de kritiek niet geaccepteerd. Naipaul schreef vanuit een coherente ik-persoon. Voor mij was er niets aan de hand, voor mijn lezers ook niet, maar voor de critici kennelijk wel. Ik zal in het vervolg proberen veelzijdigheid te bereiken met behulp van een grotere mate van concentratie. Een boek dat inhoudelijk kaleidoscopisch is, maar stilistisch geconcentreerd. Om de nodige afstand te scheppen gebruikte ik de hij-vorm in "Zuidstraat". In een volgend boek zal ik de ik-vorm toepassen. Dat kan omdat het minder auto-biografisch wordt. Bij schrijven blijft het altijd een barrière om je ego opzij te zetten."

Wat is volgens jou de functie van literatuur?

"Die interesseert me niet. Ik ben niet geïnteresseerd in een maatschappelijke functie, of in eigen gelijk. Dat laat me koud. Als leraar natuurkunde heb ik de behoefte om iets te doen met primair materiaal. Zoals je de natuur beschrijft en theorieën ontwerpt, dat moet je ook met mensen kunnen. Je ziet vormen van leven, beelden. Die kun je opvangen en observeren. Schrijven is eigenlijk jezelf een tweede leven scheppen naast het gewone, alsof je eigenlijke leven niet genoeg, niet voldoende is."

"Conglomeraten van beelden komen op je af, die verwerkt je en daarna komen ze niet terug. Zo gezien is schrijven een vorm van afrekening met steeds nieuwe onderwerpen. Misschien zal ik daarom ook over Europa gaan schrijven. Maar dan wel vanuit mijn beperking dat ik in een andere situatie dan de Nederlander verkeer. Ik zal dan schrijven vanuit de optiek van de buitenstaander."

DE LITERATUUR

Tot slot praten we over de auteur als lezer. Welke boeken en schrijvers hebben jouw voorkeur, waar reken je jezelf toe? Nederlandse critici vergeleken je 'Zuidstraat' met Louis Paul Boon, Ina Boudier Bakker, M. Nijhoff, Jacques Bloem en Ab Visser die ook boeken over straten publiceerden.

"Ik wil bewust een eenling zijn. Ik ben niet iemand die zich met 'de' literatuur bezighoudt. Ik interesseer me niet voor literaire traditie. Ik heb geen behoefte om te behoren bij een groep. Dat is niet belangrijk voor mij. De laatste tijd lees ik gericht dat waar ik voor mijn schrijven wat aan heb, maar vroeger heb ik veel gelezen. De drama's van Shakespeare zijn daarbij ene heel stabiele factor, daarvan heb ik tapes die ik geregeld beluister. Ik las de 'essais' van Montaigne over de eenzaamheid bij voorbeeld, ik genoot van Laurence Sterne, ik voelde affiniteit met Joyce wegens het poëtische. Het r.k. en het individualistische in zijn werk. Samuel Beckett 'Wachten op Godot' heeft altijd diepe indruk op me gemaakt, ik las de verhalen van V.S. Naipaul, ik houd van Somerset Maugham's lichte en cynische toon, ik lees van Camus hoewel ik zijn taalgebruik wat gezwollen vind, om het mediterrane, de zon, zee en levensvreugde. Gabriel García Marquez vind ik wel wat zwaar, maar ik lees zijn verhalen graag. Ik houd van Boeli van Leeuwen's taalgebruik, niet het inhoudelijke van zijn romans. Ik lees geen Nederlandse boeken, want ik voel geen affiniteit met die Calvinistische literatuur. Alleen Harry Mulisch maar die is kosmopoliet. Ik vind zijn taalgebruik, droge humor positief, maar hij is te intellectualistisch, er zitten te weinig emoties in zijn werk."

HERE'S THE NEW YEAR
Bon Pascu
Bon aña
Vrolijk Kerstfeest
Geslaagd 1993
Here's hoping the New Year gets off to a great start for you. We thank you for your loyal patronage.
TELEARUBA

May your holidays be decorated with the light of friendship, the warm glow of family and loved ones, and the sound of laughter.
Have a very merry holiday
SAYBOLT
E. W. SAYBOLT & CO. (ARUBA) N.V.

WE WISH YOU A MERRY CHRISTMAS
And thank you for your business. We're especially pleased or proud to be able to serve you throughout the year. Have a wonderful holiday.
Aruba Tire Repair Shop
Brebastraat 12-A
Tel. 29161
Vicente Blanco

To wish you the joys of the Season, happiness and prosperity throughout the New Year
Lassner & de Cuba
accountants

Prettige Kerstdagen en Voorspoedig Nieuwjaar
Ook in 1993 staan wij voor U klaar
Directie en personeel van
Reeberg en Zonen
Makelaars in Assurantien
Windstraat 11
Tel. 21333 - 22775 - 24443

Have The Best Christmas On Wheels!
Our thoughts and thanks go with you this season and throughout the year.
MITSUBISHI MOTORS
R.E.Yrausquin & Sons Aruba N.V.
Mitsubishi dealer
L.G. Smithboulevard 112
Tel. 21840 - 28200
At your service in 1993

WE WISH ALL OF OUR FRIENDS FAIR SEAS AND SMOOTH SAILING THROUGH THE HOLIDAY SEASON. THANKS FOR YOUR CONTINUED SUPPORT.
NAUTILUS SHIPPING AND TRADING CO. N.V.
Paardenbaaistraat 8 -
Oranjestad - Aruba, Dutch Caribbean

Merry Christmas Happy New Year
Prettige Kerstdagen Voorspoedig 1993
Bon Pascu Bon Aña Nobo
arugas